
Prof. dr Boris Krivokapić
Megatrend Univerzitet

POJAM MEĐUNARODNOG PRAVA

U naše vreme sve je veća uloga međunarodnog (javnog) prava koje ne samo da sve potpunije reguliše odnose u međunarodnoj zajednici, već isto tako na razne načine (neposredno i posredno) sve više uređuje i društvene odnose u državama. Stoga je čak i za one koji se ne bave profesionalno međunarodnim odnosima neophodno da imaju makar osnovna znanja o tom velikom, složenom i po mnogo čemu izuzetno zanimljivom pravnom poretku.

Rad ima četiri osnovna tematska dela.

Prvi se bavi pojmom i nazivom međunarodnog prava. Tu je ukazano na razlikovanje između unutrašnjeg i međunarodnog prava, a zatim je data definicija međunarodnog prava, uz sažeto ali dovoljno jasno objašnjenje njenih elemenata. Takođe, dati su kratak osvrt na nastanak i razvoj međunarodnog prava (ukazano je na to da se o međunarodnopravnim normama može govoriti još u antičkom svetu, što neki osporavaju) i objašnjenje samog naziva ove grane prava.

Drugi deo bavi se međunarodnim pravom kao osobenim pravnim poretkom. Tu je ukazano da suprotno osporavanjima koja se i danas ponekad mogu čuti, međunarodno pravo jeste pravo (skup pravnih pravila), a zatim je ukazano na njegove najvažnije osobenosti.

Treći deo bavi se podelom međunarodnog prava, a četvrti njegovim razlikovanjem od nekih sličnih pojava (međunarodno privatno pravo, međunarodno privredno pravo, uniformno pravo i dr.)..

U zaključnom osvrtu autor primećuje da je savremeno međunarodno pravo zapalo u krizu, ali da sve ukazuje da će, osim u slučaju neka-kve sveopšte katastrofe (svetski rat, pandemija i sl.) ono nastaviti da se razvija na raznim poljima, i to sve brže. Međutim, svetu nije potrebno bilo kakvo, već demokratsko međunarodno pravo. Znači, takvo pravo koje je doneto na demokratski način, koje izražava i štiti opšteljudske vrednosti i odgovara svima (uslovno rečeno, razume se) i koje stoga svi poš-

tuju i uvažavaju. Jedino tako se mogu postići potrebna stabilnost, pravičnost i sklad u međunarodnim odnosima. A bez toga, dugoročno gledajući nema mira, nema napretka, nema budućnosti.

Ključne reči: Međunarodno pravo, Međunarodno javno pravo, Pravo.

I. POJAM I NAZIV MEĐUNARODNOG PRAVA

1. Unutrašnje i međunarodno pravo. - Svaka država ima svoj unutrašnji pravni poredak. To je njeno tzv. domaće pravo, koje se, u zavisnosti od toga koje odnose uređuje, dalje deli na odgovarajuće grane – ustavno pravo, upravno, krivično, građansko, radno itd.

Mada imaju različita konkretna rešenja, pravni poreci raznih država, posmatrani u celini, u suštini predstavljaju jednu istu pojavu. Uvek je reč o pravnom sistemu koji uređuje odnose za čije regulisanje je nadležna država, a to su prevashodno odnosi unutar njenih granica. Zato se izraz “unutrašnje pravo” (“domaće”, “interno”, “državno”, “nacionalno” i sl.) često koristi za sumarno označavanje takvog prava, bez vezivanja za pravnu stvarnost neke određene zemlje.

Međutim, postoje i odnosi koji se odvijaju nezavisno od državnih granica (prekogranični odnosi). Neki od njih se takođe uređuju unutrašnjim pravom država (npr. privatnopravni odnosi sa stranim elementom, kao što je nasleđivanje u inostranstvu, brak sa stranim državljaninom, i sl.).

Ipak, ogroman deo ovih odnosa i to najvažnijih među njima odvija se između država i još nekih subjekata, po posebnim pravnim pravilima. Skup tih pravila čini specifičan pravni poredak, koji se naziva međunarodnim (javnim) pravom.

2. Pojam savremenog međunarodnog prava. – Moglo bi se reći da definicija međunarodnog prava ima onoliko koliko i onih koji se njime bave.¹

---

¹ Uopredi (hronološkim redom): Rivije Alfons: Osnovi međunarodnog prava, knjiga prva, Beograd 1897, str. 3; Moa Marsel: Osnovni pojmovi međunarodnog javnog prava, Beograd 1925, str. 9; Le Fir Luj: Međunarodno javno pravo, Beograd 1934, str. 8; Novaković Mileta: Osnovi međunarodnoga javnoga prava, knjiga prva, Beograd 1936, str. 2; Popović Đ.: Uvod u međunarodno pravo, Beograd 1938, str. 111; Shwarzenberger George: A Manual of International Law, London 1952, p. 3; Brierly J.L.: The Law of Nations, Oxford 1955, p. 1; Фердросс А.: Международное право, Москва 1959, стр. 19-24; Korowicz

Stoga se i autor ovih redova oseća slobodnim da, makar za potrebe ovog rada, ponudi svoje viđenje.

Dakle - *savremeno međunarodno pravo je specifičan pravni sistem koji uređuje međunarodne javnopravne odnose država i određenih međunarodnih organizacija, kao i izvesna prava i obaveze drugih subjekata međunarodnog prava.*

Ova definicija zahteva neka dodatna objašnjenja.

1. Ona, pre svega, govori o *savremenom međunarodnom pravu*. Međunarodno pravo se tokom istorije znatno menjalo. U prošlosti to je bio prilično oskudan skup izvesnih normi i instituta kojima su bili regulisani isključivo odnosi između država. Danas, međutim, imamo posla sa posebnim pravnim poretkom, kao prilično zaokruženom celinom, sa relativno malo (ili bar sve manje) pravnih praznina.

2. Drugi elemenat definicije je onaj koji ukazuje da je međunarodno pravo – *specifičan sistem pravnih pravila*. Drugim rečima, to je pravo. Ono ima niz osobenost, ali to je u osnovi pravo isto kao i svako drugo pravo. Dakle, to su obavezna pravila ponašanja.

3. Nije svako pravo međunarodno pravo. To je samo onaj pravni poredak koji uređuje određene pravne odnose između *subjekata međunarodnog prava*.

Mada u teoriji nema jedinstvenog stava o tome kako se određuju subjekti međunarodnog prava i ko sve u njih spada, nije sporno da su osnovni ta-

---

Marek St.: Introduction to International Law, The Hague 1959, p. 1; Курс международного права, том 1, Москва 1967, стр. 38; Лисовский В.И.: Международное право, Москва 1970, стр. 43; Дипломатический словарь, том 2, Москва 1971, стр. 268; Rhyné Charles S.: International Law, Washington 1971, p. 2; Andrassy Juraj: Međunarodno pravo, Zagreb 1978, str. 1; Akehurst Michael: A Modern Introduction to International Law, London 1984, p. 1; Dixon Martin: Textbook on International Law, London 1995, p. 2; Rudolf Davorin, Barić Punda Vesna: Osnovi međunarodnog javnog prava, Split 1997, str. 1; Andrassy J., Bakotić B., Vukas B.: Međunarodno pravo I, Zagreb 1998, str.; Degan Vladimir-Đuro: Međunarodno pravo, Rijeka 2000, str. 3; Cassese Antonio: International Law, Oxford University Press 2001, pp. 3-4; Etinski Rodoljub: Međunarodno javno pravo, Novi Sad 2002, str. 3-4; Shaw Malcolm N.: International Law, Cambridge 2003, pp. 1-2; Janković Branimir, Radivojević Zoran: Međunarodno javno pravo, Niš 2005, str. 6; Dimitrijević Vojin et. al.: Osnovi međunarodnog javnog prava, Beograd 2005, str. 20-22; Avramov Smilja, Kreća Milenko: Međunarodno javno pravo, Beograd 2006, str. 13; Kreća Milenko: Međunarodno javno pravo I, Beograd 2007, str. 22-27; Đorđević Stevan: Uvod u međunarodno pravo, Beograd 2007, str. 7; i dr.

kvi subjekti države i određene međunarodne organizacije. U skladu s tim, međunarodno pravo je pozvano da, pre svega, reguliše njihove odnose, što znači odnose između država, između država i međunarodnih organizacija i između odnosno unutar samih međunarodnih organizacija.

Međutim, krug subjekata međunarodnog prava ne svodi se samo na države i međunarodne organizacije. Određeni međunarodnopravni subjektivitet (istina, uglavnom daleko uži od onog koji imaju države i međunarodne organizacije), priznat je, pored ostalog, i raznim kvazidržavama, kvazimeđunarodnim organizacijama, određenim specifičnim subjektima (Svetoj Stolici, Malteškom viteškom redu i dr.), izvesnim grupama ljudi (narodima, manjinama i sl.), čovečanstvu kao celini,² pa čak i pojedincima. Na taj način, danas se krug subjekata međunarodnog prava ne svodi samo na države i međunarodne organizacije.

4. Međunarodno pravo ne reguliše sve odnose između ovih subjekata, već samo one koji su *međunarodni* i uz to *javnopravnog karaktera*.

Odnosi koji se odvijaju unutar državnih granica, ili bar većina njih su u principu stvar unutrašnjeg prava.

Naprotiv, međunarodno pravo uređuje odnose koji se odvijaju nezavisno od državnih granica (na teritorijama više država ili na prostorima koji nisu pod vlašću nijedne države), ali samo ako je reč o javnopravnim odnosima. Ovo treba naglasiti zato što mnogi međunarodni (preko-

---

² Ovo posebno u vezi sa institutom zajedničke baštine čovečanstva (engl. *Common Heritage of Mankind*). Reč je o konceptu formulisanom još 1967. sa ciljem da se u pogledu određenih prostranstava ustanovi principijelno nov međunarodnopravni režim, tako što bi se ona proglasila za opšte dobro koje pripada čovečanstvu kao celini. Nad takvim prostranstvima države ne smeju isticati ni ostvarivati suverenost ili suverena prava niti mogu individualno koristiti njihova prirodna bogatstva, već se plan raspodele i eksploatacije bogatstva zajedničke baštine čovečanstva poverava nadežnom međunarodnom telu. To je i najvažniji element po kojem se ovaj koncept razlikuje od *res communis omnium*.

Sporazum o delatosti država na Mesecu i drugim nebeskim telima (1979) proglasio je Mesec i njegova prirodna bogatstva za zajedničku baštinu čovečanstva, ali nije razradio konkretnu sadržinu tog koncepta. Konvencija UN o pravu mora (1982) otišla je znatno dalje tako što je ne samo definisala dno mora i okeana i njihovo podzemlje izvan granica nacionalne jurisdikcije kao posebnu međunarodnu zonu koja sa svojim bogatstvima predstavlja opšte dobro čovečanstva (čl. 136), već i detaljno uredila međunarodnopravni režim tog prostora, predvidevši, pored ostalog, ustanovljavanje posebne međunarodne organizacije (Međunarodna vlast za morsko dno) sa ovlašćenjem da se u ime čitavog čovečanstva stara o organizovanju i nadziranju delatnosti u Zoni (Deo XI Konvencije).

granični) kontakti uopšte nisu pravni odnosi, a čak ako to i jesu, veliki broj njih nije javnopravnog karaktera. Javnopravni karakter nemaju ni svi odnosi između država. Veliki deo ovih odnosa u principu nije od značaja za međunarodno javno pravo i predmet je regulisanja drugih grana prava (međunarodnog privatnog prava, međunarodnog privrednog prava, i sl.).

Međutim, međunarodno pravo ne reguliše samo (javnopravne) odnose na međunarodnoj sceni. Ono, uređuje, i to sve više, i određene procese i odnose u samim državama (unutar njihovih granica). U tom smislu dovoljno je primetiti da ono sve potpunije i sve neposrednije uređuje izvesna pitanja za koja se donedavno smatralo da spadaju u isključivu unutrašnju nadležnost država - npr. osnovna ljudska prava, zaštita manjina, zabrana određenih postupaka i u građanskim ratovima, zaštita prirode (sredine) i sl.

3. Nastanak i razvoj. - Često se tvrdi da je međunarodno pravo nastalo na prelasku iz Srednjeg u Novi vek, u vreme kada su se raspale feudalne stege, a zahuktali kapitalizam tražio, ali i omogućavao sve češće i sve šire kontakte između različitih društava. S tim u vezi, mada se ponekad ukazuje na tragove međunarodnog prava na drugim kontinentima, uglavnom se ističe da je ono rođeno u Evropi i dugo vremena važno samo u odnosima između evropskih država.

Takva gledišta su donekle ispravna ako se pod međunarodnim pravom ima u vidu relativno izgrađeni (zaokruženi) pravni sistem, kakav danas poznajemo. Time, se međutim, svesno odbacuje duga istorija nastanka i razvoja ove grane prava i njenih instituta.

Naime, nema sumnje da se o međunarodnopravnim normama može govoriti već od nastanka prvih država, a time i prvih međunarodnih odnosa. Norme međunarodnog prava nastajale su svugde gde su postojale države koje su ulazile u međusobne odnose. A one su u takve odnose morale da ulaze. Svaki ozbiljniji kontakt između dva društva oduvek je značio ili neki sporazum (saradnju) ili sukob, što je u oba slučaja po logici stvari izazivalo potrebu za pravnim regulisanjem.

To potvrđuju i najstariji istorijski spomenici koji ukazuju da su drevni narodi imali prilično razgranate međusobne odnose koje su pratili formiranje i razvoj odgovarajućih međunarodnopravnih ustanova. Uostalom, dovoljno je podsetiti da najstariji *sačuvani* međunarodni ugovor (ugovor između Eble i Abarsala, koji je nastao između 2350. i 2250. g. pre n.e.)

star preko 4000 godina! A pouzdano se zna i za starije ugovore.³ Tome treba dodati da su još tada postojali nekakvi obrisi diplomatskog prava, ratnog prava, instituti azila, ekstradicije, međunarodne arbitraže i dr.⁴

Prema tome, može se reći da međunarodno pravo postoji od nastanka prvih država i njihovih međusobnih odnosa. Prva pravila nastala su običajnim putem, a zatim su potvrđivana i dograđivana međunarodnim ugovorima, što je, sa druge strane, vodilo razvoju i samog ugovornog prava, kao dela međunarodnog prava.

U vekovima koji su usledili, međunarodno pravo je, kao i drugi proizvodi ljudskog duha, doživljavalo određene uspone i padove. Ipak, opšte uzev, ono je opstajalo i razvijalo se.

Na prelasku u Novi vek, a posebno u XIX i XX veku ono je dobilo neverovatan polet. U tom periodu znatno se razvilo, obogatilo novim principima i institutima i proširilo na neke sasvim nove kategorije odnosa.

U svakom slučaju, činjenica je da je u naše vreme reč o sve sveobuhvatnijem i savršenijem pravnom poretku koji reguliše vrlo različite vrste odnosa i to ne više samo između država, već između čitavog niza subjekata. Istovremeno, opšte međunarodno pravo se u geografskom smislu proširilo, obuhvativši sve delove sveta.

Uporedo sa razvojem međunarodnog prava kao pravnog poretka, razvijala se i nauka međunarodnog prava. Uostalom, jedan od prvih pokušaja izrade sistema međunarodnog prava pripisuje se Demetriju Faleronskom, savremeniku Aleksandra Velikog (4. vek pre n.e.). Pažnju zaslužuju i radovi nekih antičkih pisaca iz Indije i drugih delova sveta.

U novije vreme, nauku međunarodnog prava su, pored ostalog, na razne načine izgrađivali i neki od najblistavijih umova svoje epohe (Bartolus, Vitorija, Gentilis, Grocijus, i dr.). Pitanjima od značaja za teoriju međunarodnog prava bavila su se i mnoga čuvena imena opšte pravne filozofije (Kant, Bentam, Jelinek, Digi, del Vekio, Kelzen i dr.).

Danas je nauka međunarodnog prava razvijena u svim delovima sveta. Međunarodno pravo je ne samo nezaobilazan, već i jedan od glavnih predmeta na svim pravnim i srodnim fakultetima.

---

³ Više o svemu tome: Krivokapić Boris: Međunarodno pravo: Koreni, razvoj, perspektive, Beograd 2006, str. 15-24.

⁴ Više o svemu tome: Krivokapić Boris: Međunarodno pravo: Koreni, razvoj, perspektive, *op. cit.*, str. 9-42.

4. Naziv. - Oslanjajući se na takav pojam preuzet iz Rimskog prava, Grocijus i drugi klasični pravni pisci su pravo koje reguliše odnose u međunarodnoj zajednici nazivali “pravom naroda” odnosno latinski *jus gentium*, pa je taj naziv prevodom prenet i u druge jezike.

On je, međutim, kasnije uglavnom napušten, zato što ne odgovara suštini pojave koju treba da označi.⁵ Ipak, još uvek se ponekad javlja u nekim jezicima (npr. nemačkom).⁶

Uvideši da naziv “pravo naroda” nije odgovarajući, Vitorija (čuveni španski pravnik iz XVI veka) pokušao je da ga zameni izrazom “pravo između naroda” (*jus inter gentes*), a to su prihvatili i neki drugi teoretičari.⁷ Odatle do naziva “međunarodno pravo” bio je samo jedan korak.

Pojam “međunarodno pravo” (engl. *International Law*) prvi put se javlja 1789. godine u delu “Uvod u pravna i zakonodavna načela”⁸ poznatog engleskog pravnika Džeremija Bentama (*Jeremy Bentham*) objavljenom 1789. godine, a zatim i njegovom čuvenom radu “Principi međunarodnog prava” iz 1843. godine.⁹ Naziv ubrzo postaje opšte prihvaćen, a putem prevoda širi se i u druge jezike.¹⁰

Mora se priznati da ni ovaj naziv nije dovoljno precizan, pošto pravo, pretenduje da uređuje odnose između država i drugih subjekata međunarod-

---

⁵ Nazivom *jus gentium* (lat. pravo naroda, od *jus* – pravo; *gens* – pleme, narod) nazivalo se privatno pravo u Starom Rimu, i to ono koje se primenjivalo na sva lica, za razliku od *jus civile* kojim su mogli da se služe samo građani Rima (*cives*). Na taj način, *jus gentium* nije uređivao odnose između raznih država odn. naroda, već je kao i *jus civile* bilo unutrašnje pravo Rima, koje je važilo u odnosima između pojedinaca – Rimljana i ostalih slobodnih stanovnika.

⁶ U nemačkom je i dalje u upotrebi izraz “pravo naroda” (*Völkerrecht*), mada postoji i termin “međunarodno pravo” (*Das internationales Recht*). Donekle ovo dvojstvo se ponekad javlja i nekim drugim jezicima, pa i u engleskom, gde se uz termin “*International Law*” tu i tamo sreće i termin “*Law of Nations*”.

⁷ Npr. engleski teoretičar Ričard Zuč (Richard Zouch ili, latinski, Zouchaeus), u svom delu «*Juris et judicii fecialis sive juris intergentes in questionum de eodem explicatio*» (1650).

⁸ “An Introduction to the Principles of Morals and Legislation”, pp. 326-327 – nav. prema Đorđević Stevan: *op. cit.*, str. 13.

⁹ Ovaj rad (“The Principles of International Law”) može se naći na raznim sajtovima na Internetu, pored ostalog i na: www.laits.utexas.edu/poltheory/pil/index.html.

¹⁰ Više o istorijatu naziva međunarodnog prava, Rivije Alfons: *op. cit.*, str. 3-7.

nog prava, a ne odnose između naroda (naroda kao kolektiviteta). Ipak, taj izraz je pustio duboke korene i koristi se u većini jezika.¹¹

Od kraja XIX veka u optičaju su dva naziva – “međunarodno pravo” i “međunarodno javno pravo”. Ovaj drugi naziv je nešto određeniji i služi da bi se ovo pravo razlikovalo od onih pravnih pravila koja, istina, uređuju odnose sa stranim elementom odn. prekogranične odnose, ali takve odnose koji nisu javnopravnog karaktera (međunarodno privatno pravo, međunarodno privredno pravo, itd.).

Pojedini pisci kandidovali su i neke druge nazive, kao što su npr. “transnacionalno pravo”, “nadnarodno” odn. “nadržavno pravo” i dr. Iako ponekad praćeni zanimljivom argumentacijom, oni nisu dobili veću podršku, tako da su i dalje u najširoj upotrebi nazivi “međunarodno pravo” odnosno “međunarodno javno pravo”.

Međutim, sasvim je moguće da će promene u međunarodnim odnosima koje sobom nosi XXI vek, izazvati ne samo promenu sadržine (normi i principa) onog pravnog poretka koji danas nazivamo međunarodnim pravom, već da će imati za posledicu i promenu naziva tog pravnog sistema (“svetsko pravo”, “globalno pravo”, i sl.).¹²

II. MEĐUNARODNO PRAVO KAO PRAVO

1.Međunarodno pravo kao pravo. - Međunarodno pravo je pravo. To je, dakle, skup normi i principa kojima se utvrđuju obavezna pravila ponašanja.

Ovo treba posebno naglasiti zbog toga što se, ma koliko čudno to bilo, ponekad i danas mogu čuti tvrdnje da ono što se naziva međunarodnim pravom nije pravo, već je zbir nekakvih moralnih i sličnih pravila, a ne pravnih

---

¹¹ Strogo uzev, pošto u engleskom jeziku reč “*nation*”, zavisno od konteksta, označava i naciju, ali i državu, i naziv “*international law*” mogao bi se shvatiti i kao “međudržavno pravo”. Takva zamka ne postoji u većini drugih jezika. Valja primetiti i to da su u prošlosti određeni autori za ono što danas nazivamo međunarodnim pravom koristili naziv “međudržavno pravo”. Međutim, u naše vreme, kada subjekti međunarodnog prava nisu samo države, takav naziv više nije prihvatljiv.

¹² S druge strane, pošto će se, moguće je, izrazi «evropsko» i sl. pravo, koristiti za sumarno označavanje unutrašnjih pravnih poredaka država određenog regiona, koji kao takvi imaju niz međusobnih sličnosti i zajedničkih osobenosti, ne treba sasvim isključiti mogućnost da se, zbog razlikovanja, zadrže nazivi kao što su «evropsko međunarodno pravo», «afričko međunarodno pravo» i sl., dakle, uz očuvanje prideva «međunarodno».

normi. U skladu s tim, navodi se da se, kada je reč o međunarodnom pravu, u najboljem slučaju može govoriti o nepotpunom pravu ili pravu u nastajanju.

Ovo shvatanje brani se raznim argumentima.

1. Tako se, pre svega, ističe da postojanje međunarodnog prava nije moguće već sa teorijskog stanovišta. Pošto bi ono trebalo da bude neka vrsta naddržavnog prava, njega bi trebalo da stvara i primenjuje vlast koja je viša od vlasti država, a nje nema. Štaviše, tvrdi se, takva vlast nije ni moguća, jer bi njeno postojanje značilo nestanak suverenosti država. Dakle, ili su države suverene, što znači da ne mogu biti vezane nikavim “spoljnim” (međunarodnim) pravom, ili nisu, u kom slučaju opet nema međunarodnog prava (jer nema suverenih jedinki koje bi to pravo vezivalo).

Ove primedbe ne stoje već zbog toga što su u suprotnosti sa stvarnošću. U naše vreme primetna je tendencija porasta broja država, a pri tome je istovremeno sistem međunarodnog prava sve potpuniji i zaokruženiji. Uostalom, nespojivost suverenosti država sa postojanjem međunarodnog prava je samo prividna. Upravo međunarodno pravo priznaje i jamči suverenost država. A kada je reč o tome da je ono delom i ograničava, tu je stvar slična kao i sa svim ostalim pravno priznatim pravima, pa i pravima pojedinaca – uživanje prava uvek je praćeno određenim ograničenjima, u najmanju ruku zahtevom da se poštuju isto tako valjana prava drugih. To nije ništa novo, niti je nešto što bi bilo specifično za međunarodno pravo.

Uz to, već je bilo reči o tome da subjekti savremenog međunarodnog prava (nosioci međunarodnim pravom utvrđenih prava i obaveza) nisu samo države, već i međunarodne organizacije, ali (makad jednim delom) i razni drugi subjekti. Postojeće međunarodno pravo nije ograničeno samo na odnose između država. Ono reguliše, i to u sve većoj meri, i ponašanje nekih drugih subjekata, čiji broj je takođe u porastu. Stoga bi pokušaj svodenja međunarodnog javnog prava na samo ono što se dešava u odnosima između država, značio svesno ignorisanje složenosti i raznovrsnosti procesa i odnosa u savremenom svetu.

2. Ponekad se tvrdi da međunarodno pravo nije pravo zato što nije dovoljno razvijeno tj. ima suviše mali broj normi kojima se uređuje samo mali krug odnosa.

Ova primedba je možda mogla da ima opravdanje u prošlosti, ali danas svakako nije prihvatljiva. Istini za volju, ni u naše vreme međunarodno pravo ne reguliše svu ukupnost odnosa u međunarodnoj zajednici. Ali ono je ne-

sumnjivo prilično sveobuhvatno i sve više se razvija, tako da pokriva sve nove i nove oblasti. Istovremeno, odnosi koji su odranije uređeni normama međunarodnog prava, bivaju regulisani na sve potpuniji i zaokruženi način.

O tome, pored ostalog, svedoči stalan porast međunarodnih ugovora, posebno onih kojima se kodifikuju određene materije. Neprekidno raste i broj ugovornih strana najvažnijih među tim ugovorima, čime se stvaraju uslovi da odgovarajuća pravila prerastu u opšte običajno međunarodno pravo, što znači da postanu obavezna za sve. Može se primetiti da jača uloga i drugih izvora međunarodnog prava, posebno odluka određenih međunarodnih organizacija.

Uostalom, ni u unutrašnjim porecima država nisu sva relevantna pitanja uređena pravom. Da nije tako ne bi bilo pravnih praznina, a poznato je da ih ima.

3. Prigovara se, navodno, i da međunarodno pravo nije pravo, zato što nema efikasnu pravnu sankciju, a ne može je ni imati jer se tu radi o odnosima između suverenih jedinki od kojih svaka raspolaže monopolom sile. U takvoj situaciji bi se, tvrdi se, u krajnjoj liniji kao eventualna sankcija mogao javiti samo rat, ali u ratu, s jedne strane, najviše stradaju nevini, a sa druge, na kraju ne pobeđuje onaj ko je u pravu, već onaj ko je vojno jači.

Zaista, mnoga pravila međunarodnog prava nisu dosledno sankcionisana tj. u slučaju njihovog kršenja ne postoji mogućnost prinudnog izvršenja. Međutim, i u unutrašnjim pravnim porecima može se naći veliki broj pravnih pravila, pa i vrlo važnih među njima, koja nemaju niti mogu da imaju efikasnu pravnu sankciju. To se npr. može reći za niz normi porodičnog, naslednog, pa čak i ustavnog prava.¹³

S druge strane, tvrditi da međunarodno pravo nema sankciju znači neopravdano i prekomerno uprošćavati stvari. Veliki broj međunarodnopravnih normi ima sankciju. Ona se razlikuje od onoga što se javlja u unutrašnjim porecima država, ali ona postoji. Zapravo, može se govoriti o brojnim i sve raznovrsnijim sankcijama, koje bi se, opšte uzev mogle podeliti na one koje primenjuju države (krivičnopravne, diplomatske, ekonomske i dr.), *sankcije međunarodnih organizacija* (suspenzija članskih prava, isključenje iz članstva, moralno-politička osuda, i dr. sve do preduzimanja prinudnih mera protiv države agresora), s tim da posebno treba imati u vidu sve veću ulogu me-

---

¹³ Kada je reč o ustavnom pravu, u red takvih normi spadaju npr. one o pravima i dužnostima najviših organa države, međusobnim odnosima tih organa i sl.

đunarodnih sudova, uključujući i najnoviji razvoj međunarodnog krivičnog sudstva.¹⁴

4. Najzad, ima tvrdnji da ono što se naziva međunarodnim pravom nije pravo, već nešto drugo (određeni skup želja, moralnih načela i sl.), zato što se njegova pravila u praksi previše često proizvoljno tumače i primenjuju, pa čak i nekažnjeno krše. Tu se, dakle, kao argument uzima praksa. Ni ova primedba, međutim, ne stoji.

Mada je zaista oduvek bilo, a i danas nažalost ima isuviše primera kršenja međunarodnog prava, i to bez vidljive kazne za prekršioca, radi se o vanrednoj pojavi. Osnovni razlog zbog koga se u takvim prilikama prema prekršiocu ne preuzima sankcija je namera da se izbegne veće zlo (širi ili čak sveopšti sukob). Međutim, kada dođe do takvih situacija, obično svi znaju da odnosna država krši međunarodno pravo. To zna i vlada te države. Iako je to slaba uteha za oštećenu stranu (npr. žrtvu agresije), kršenje međunarodnog prava, posebno ako je obimno i često, značajno šteti ugledu, a time i međunarodnoj poziciji odnosne države, ma koliko velika ili uticajna ona bila.

Stoga ne čudi da i one države koje dopuštaju sebi da krše norme međunarodnog prava, uvek nastoje da svoje akte zaogrnu u plašt pravne osnovanosti i prikažu ih pravno valjanim. Tako npr. ako neka država (pa bila ona i najmoćnija sila sveta) odluči iz nekih razloga da napadne drugu zemlju, ona, u naše vreme, kada je upotreba sile zabranjena međunarodnim pravom, ni pošto neće priznati stvarne ciljeve svoje akcije, već će pokušati da se pozove na određene argumente koji bi pravno opravdali njen postupak. Štaviše, izbegava se i da se sam rat koji se započinje nazove tako, već se govori o “kampanji”, “vojnom angažovanju”, “intervenciji”, “humanitarnoj intervenciji”, “vazдушnim udarima”, “preventivnoj akciji”, i sl.

Dakle, i kada krše međunarodno pravo, države ne samo što znaju da to čine (svesne su da to pravo postoji), već na svaki način nastoje da svoje postupke prikažu kao akcije u granicama prava. Da nema međunarodnog prava kao pravno obavezujućeg sistema, to im ne bi bilo potrebno i one bi imale punu slobodu akcije. Uostalom, ako se stvari postave logički, čim se go-

---

¹⁴ Misli se na *ad hoc* međunarodne krivične sudove (međunarodne vojne sudove iz Nirnberga i Tokija, Haški tribunal, Tribunal za Ruandu), mešovite sudove (Specijalni sud za Sijera Leone i dr.), a naročito na osnivanje i početak rada stalnog Međunarodnog krivičnog suda.

vori o kršenju međunarodnog prava, znači da ono postoji. Ne može se kršiti nešto čega nema.

Ovome treba dodati da ozbiljne povrede međunarodnog prava uvek oštro padaju u oči, jer su često skopčani sa teškim posledicama. Tako npr. agresija podrazumeva ne samo kršenje međunarodnopravnih normi koje je zabranjuju, već i gubitke ljudskih života, velika, razaranja, oštećenje životne sredine i dr. To čini da se ponekad zaboravlja da se u praksi ogromna većina međunarodnopravnih normi primenjuje bez ikakvih problema.

Ne treba gajiti iluzije da države i drugi subjekti međunarodnog prava neće ponekada kršiti međunarodno pravo. Toga će uvek biti u većem ili manjem obimu. Međutim, pravi pristup nije da se zbog toga negira postojanje međunarodnog prava (što, uostalom, nije ni moguće) već da se radi na razvoju svesti o tome da se ono ne sme kršiti, da se spreče najteži oblici njegovog kršenja, posebno oni koji su vezani za upotrebu sile i, konačno, da se, ako do ozbiljnog kršenja međunarodnog prava ipak dođe, dosledno i efikasno primene predviđene sankcije.

Najzad, umesto raznih drugih mogućih argumenata, ovome treba dodati da se ne krši samo međunarodno pravo. I kada su u pitanju unutrašnji pravni poreci, teško da bi se mogla naći neka država u kojoj nema, makar izolovanih, primera korumpiranih političara, policajaca ili sudija; montiranih sudskih procesa, i uopšte nekažnjenih povreda pravnih normi, pa i onih iz materije ustavnog, upravnog ili krivičnog prava. A ipak nikome ne pada na pamet da ospori da se tu radi o pravu.¹⁵ Ono može biti bolje ili gore, može se više ili manje dosledno primenjivati, ali to je pravo.¹⁶ Slično stvari stoje i sa međunarodnim pravom, s tim što je tu sve daleko složenije jer su osnovni njegovi subjekti države i međunarodne organizacije, a područje primene - teritorije više država odnosno, u krajnjoj liniji, čitav svet.

Na taj način, međunarodno pravo je jedan osoben pravni poredak, sa sopstvenim karakteristikama, ali to je pravo kao i svako drugo. Analiza prak-

---

¹⁵ Čovek je nesavršen, društvo je nesavršeno, svet u kome živimo je nesavršen. Stoga, zalažući se svim srcem za vladavinu pravde i prava, moramo imati na umu da se ni od prava, pa ni međunarodnog prava, ne može očekivati savršenost, a posebno ne bezgrešno ostvarivanje u praksi.

¹⁶ Niko ne spori da je i u Hitlerovoj Nemačkoj, i u Staljinovom SSSR-u i u drugim diktatorskim i nečovečnim režimima postojalo (unutrašnje) pravo. Dakle, činjenica da je neki pravni poredak nesavršen, nedemokratski ili da se ne ostvaruje na pravi način ne dovodi u pitanje njegovu suštinu, a to je da se radi o skupu pravnih normi.

se pokazuje da države neuporedivo više poštuju međunarodno pravo nego što ga krše.¹⁷ One to čine u sopstvenom interesu, jer je to preduslov za zadovoljenje uzajamnih potreba i opštu saradnju, nasuprot haosu koji bi nastao kada tako ne bi bilo. Samo poštovanje međunarodnopravnih obaveza od strane svakog člana međunarodne zajednice omogućava stabilne i skladne odnose u toj zajednici, a time i napredak, pa i sam opstanak njenih članova.

2. Osobnosti međunarodnog prava. - Međunarodno pravo se po mnogo čemu razlikuje od unutrašnjeg odn. unutrašnjih prava država. Razlike se ogledaju u čitavom nizu elemenata: subjektima, predmetu regulisanja, izvorima, načinu donošenja normi, sredstvima za obezbeđenje njihovog poštovanja itd.

Već je bilo reči o tome da su *subjekti* unutrašnjeg prava fizička i pravna lica i državni organi, a osnovni subjekti međunarodnog prava – države i međunarodne organizacije.

Razlikuju se i društveni odnosi koji su *predmet regulisanja*. Dok unutrašnje pravo uređuje društvene odnose unutar pojedinih država (između pojedina odn. pravnih lica, između njih i državnih organa ili između državnih organa), predmet regulisanja međunarodnog prava su prevashodno međunarodni odnosi i to ne svi, već samo oni koji su javnopravnog karaktera. Primera radi, međunarodno, a ne unutrašnje pravo reguliše takva pitanja kao što su: mirno rešavanje međunarodnih sporova, pravni položaj međunarodnih organizacija, status međunarodnih reka, slobode otvorenog mora, pravni položaj kosmičkog prostranstva, prava i obaveze neutralnih država, i sl.

Osnovni *izvori* unutrašnjeg prava su: ustav, zakoni, uredbe, dekreti i drugi podzakonski akti. Za razliku od toga, glavni izvori međunarodnog prava su međunarodni ugovori i međunarodna običajna pravna pravila.

Međunarodno pravo ima i određene *sistemske osobnosti*. Mada i međunarodno pravo ima pravila različite pravne snage, u njemu u principu nema stroge hijerarhije pravnih normi, karakteristične za unutrašnje pravne poretke. Uprošćeno govoreći, unutrašnje pravo je postavljeno vertikalno, a međunarodno horizontalno.

---

¹⁷ Da nije tako, rat, a ne mir bio bio prirodno stanje; države ne bi imale diplomatska predstavništva jedne kod drugih; međunarodni ugovori se ne bi ni zaključivali; ne bi bilo međunarodnih organizacija; ne bi bilo pomorskog, vazdušnog, PTT i drugih vidova saobraćaja između raznih država; itd.

Međunarodno pravo ima i niz drugih karakteristika. Jedna od važnih tiče se same *prirode međunarodnog prava*. Unutrašnje pravo svake države zasniva se na hijerarhiji vlasti i stoga je u prvom redu pravo subordinacije (potčinjavanja). Međutim, osnovni subjekti međunarodnog prava su suverene države, koje su u principu međusobno pravno jednake. One same stvaraju međunarodno pravo i dobrovoljno mu se potčinjavaju. S druge strane, iako su u stvarnosti neke države nesumnjivo uticajnije od drugih i u poziciji da znatno više i lakše od njih izdejsvuju uvažavanje sopstvenih interesa, ni one nisu u stanju da uvek i stalno nameću svoje stavove. Iz tih razloga, međunarodno pravo sadrži izražene elemente kompromisa između raznih ideja i interesa i, shodno tome, više ga karakterišu elementi koordinacije (usklađivanja) i reciprociteta (uzajamnosti) nego subordinacije.

Međunarodno pravo ima i *osobenu pravnu tehniku*. Ona se ogleda kako u specifičnom načinu donošenja pravnih normi, tako i u posebnim sredstvima obezbeđenja njihovog izvršenja.

U unutrašnjim porecima norme donose zakonodavni i drugi državni organi, a kao garant izvršenja normi javlja se državni aparat prinude i, posebno, sudstvo.

U međunarodnoj zajednici nema vrhovnog zakonodavnog organa. To nije ni Generalna skupština UN, jer ni ona, strogo uzev, nema vlast da donosi odluke (pravne norme) kojima bi države obavezivala na određeno ponašanje. Mada od toga ima izvesnih izuzetaka, norme međunarodnog prava se u principu donose saglasnošću volja zainteresovanih subjekata tog prava (u prvom redu država). Najvažniji i najčešći oblik u kojem se javljaju norme savremenog međunarodnog prava su međunarodni ugovori. Pri tome, iako dvostrani ugovori koji su u prošlosti bili dominantni, i dalje imaju važno mesto, poseban značaj pripada višestranim međunarodnim sporazumima, naročito onima univerzalnog karaktera kojima se kodifikuju odgovarajuće oblasti međunarodnog prava.

Kada je reč o posebnim sredstvima obezbeđenja izvršenja pravnih normi, treba imati u vidu da u međunarodnoj zajednici nema ni neke u punoj meri efikasne izvršne ili upravne vlasti ("svetske" vlade, policije i sl.),¹⁸ ko-

---

¹⁸ U neku ruku ulogu "svetske vlade" igra Savet bezbednosti UN. Međutim, ne samo da je nadležnost tog organa striktno ograničena na određena pitanja, već je i njegova uloga po mnogo čemu specifična, tako da bi se teško mogla porediti sa pozicijom izvršne vlasti u državama.

ja bi se, pored ostalog, striktno starala o zaštiti utvrđenog pravnog poretka, a posebno nema, opšte uzev, obaveznog sudstva. Nadležnost međunarodnih sudova je, u principu, fakultativna. To znači da se postupak protiv neke države može povesti samo ako ona na utvrđeni način da svoj pristanak. Takvo rešenje je i razumljivo kada se ima u vidu da su države suverene. U meri u kojoj bude slabila uloga država (taj proces se odvija pred našim očima) jačaće i uloga međunarodnog sudstva i drugih međunarodnih sredstava za obezbeđenje poštovanje međunarodnog prava.

III. PODELA MEĐUNARODNOG PRAVA

Moguće su razne podele međunarodnog prava, što, razume se, zavisi od odabranog kriterijuma. Ipak, nekoliko deoba čini se zanimljivijim od ostalih.

1. Dispozitivno i kogentno međunarodno pravo. - U zavisnosti od toga o kakvim normama se radi, međunarodno pravo se može podeliti na dispozitivno (*jus dispositivus*) i apsolutno obavezno ili kogentno (*jus cogens*).

Dispozitivno pravo čine norme koje ovlašćuju subjekte na koje se odnose da mogu sami da donesu drugačije norme i ponašaju se u skladu sa tako donetim normama. To su, dakle, međunarodnopravna pravila koja se primenjuju onda kada odnosni subjekti (npr. članice nekog međunarodnog ugovora) nisi sami posebnim sporazumom uredili odnosno pitanje. Države odn. drugi subjekti, mogu, međutim, da promene odnosne norme, prilagode ih svojim potrebama ili da potpuno isključe njihovu primenu.¹⁹ Najveći deo međunarodnog prava je upravo takav (dispozitivan).

Za razliku od toga, jedan deo međunarodnog prava sadrži apsolutno obavezne norme opšteg međunarodnog prava tj. pravila koja se obavezno moraju primeniti i od kojih nikakvo odstupanje nije dopušteno. Ta pravna

---

¹⁹ Tako npr. Konvencija UN o pravu mora (1982) utvrđuje da svaka država ima pravo da odredi širinu svog teritorijalnog mora do granice koja ne prelazi 12 nautičkih milja (čl. 3), što znači da države svojim jednostranim aktima mogu utvrditi i manju širinu svog teritorijalnog mora; Bečka konvencija o konzularnim odnosima (1963) precizira da njene odredbe ne diraju u druge međunarodne sporazume koji su već na snazi između ugovornica (čl. 73/1), te da ugovornice mogu zaključiti sporazume kojima bi potvrdile, dopunile ili razvile odredbe Konvencije ili proširile njeno polje primene (čl. 73/2); ona takođe predviđa ustanovu počasnih konzula, ali joj daje fakultativan karakter (prema čl. 68. svaka država je slobodna da odluči da li će imenovati ili primati počasne konzule); i dr.

pravila nazivaju se apsolutno obaveznim odnosno kogentnim (imperativnim, peremptornim) normama.²⁰

U skladu s tim, deo međunarodnog prava koji čine takve norme naziva se na razne načine - apsolutno obaveznim, prinudnim, imperativnim, peremptornim, ali se najčešće koristi izraz *jus cogens* (kogentno pravo). Osnovna svrha ovog dela međunarodnog prava je upravo da ograniči slobodu ponašanja država i drugih subjekata međunarodnog prava, radi zaštite osnovnih interesa i vrednosti međunarodne zajednice.

Bečka konvencija o ugovornom pravu (1969) u čl. 53. definiše kogentnu (imperativnu) normu kao normu:

“koju je prihvatila i priznala celokupna međunarodna zajednica država kao normu od koje nikakvo odstupanje nije dopušteno i koja se može izmeniti samo novom normom međunarodnog prava istog karaktera.”²¹

Ne postoji opšteprihvaćena lista kogentnih normi, već se uglavnom navode samo njihovi primeri, kao što su zabrana agresije, obaveza mirnog rešavanja sporova, zabrana nezvane intervencije u poslove drugih država, sloboda otvorenog mora, neprikosnovenost diplomatskih predstavnika, zabrana vršenja ratnih zločina, zabrana genocida, zabrana mučenja, zabrana ropstva i trgovine robljem, zabrana piraterije, i dr. U situaciji kada nema jedinstveno utvrđenog spiska i definicije pravila koja spadaju u *jus cogens*, u praksi često nastaju sporovi oko toga da li je neka norma apsolutno obavezna ili ne.

2.Opšte i posebno međunarodno pravo. - U zavisnosti od kruga subjekata na koje se odnosi, međunarodno pravo se deli na opšte (univerzalno) i posebno (partikularno, regionalno).

---

²⁰ Od latinskog: *cogere* – prisiliti, naterati; *imperativus* - zapovedni, zapovednički; *peremptorius* - koji ne trpi pogovora, koji se ne može osporavati.

²¹ Konvencija u navedenom članu precizira da je ništavan svaki ugovor koji je u trenutku svog zaključenja u sukobu sa takvom normom. Isto tako (čl. 64), ako nastane nova apsolutno obavezna norma opšteg međunarodnog prava, svaki postojeći ugovor koji je u sukobu sa njom postaje ništav i prestaje da važi. U slučaju ništavosti ugovora zbog sukoba sa imperativnom normom međunarodnog prava, ugovornice su (čl. 71) dužne da otklone, ukoliko je to moguće, posledice svakog akta izvršenog na osnovu odredbe koja je u sukobu sa imperativnom normom i da svoje međusobne odnose usklade sa takvom normom.

Opšte međunarodno pravo predstavlja skup normi koje vezuju sve članove međunarodne zajednice ili bar veliku većinu njih. U najužem značenju opšte međunarodno pravo čine norme običajnog prava, a u širem (uobičajenom) smislu se pod tim pojmom imaju u vidu i oni međunarodni sporazumi koji vezuju sve (takvog sporazuma za sada nema) ili skoro sve države sveta, tj. veliku većinu njih.

Za razliku od toga, *posebnim* odn. *partikularnim*²² naziva se ono međunarodno pravo koje važi samo između određenog kruga država. Naime, posebni istorijski, kulturni i drugi razlozi doveli su do nastanka velikog broja međunarodnopravnih normi koje važe samo u odnosima između samo nekih država, koje pripadaju izvesnom području ili su na druge načine (politički, ekonomski, bezbednosno, ideološki, kroz pripadnost istoj kulturi i sl.) upućene jedne na druge.²³

Često se kao sinonim koristi izraz “regionalno pravo” što nije sasvim ispravno pošto je partikularno pravo širi pojam koji pored regionalnog podrazumeva i ono pravo koje premda nije univerzalno, vezuje određeni krug država koje pripadaju različitim geografskim područjima.²⁴

Ponekad se govori i o *lokalnom* međunarodnom pravu, koje se razvija na lokalnom nivou. Konkretno, postoji veliki broj lokalnih međunarodnih sporazuma, kao što je moguće da se u odnosima između susednih država razviju i lokalni međunarodnopravni običaji.

Strogo uzev, regionalno i lokalno pravo su samo podvrste posebnog međunarodnog prava.

---

²² Od latinskog: *particularis* - delimičan, koji se tiče samo jednog dela.

²³ Tako npr. opšte međunarodno pravo ne poznaje ustanovu diplomatskog azila (davanja utočišta u prostorijama diplomatske misije), ali taj institut priznaje i uređuje posebno (partikularno) međunarodno pravo koje važni u odnosima država Latinske Amerike.

²⁴ Primera radi, u vreme hladnoratovske bipolarne podele sveta, među tadašnjim socijalističkim državama i državama bliskim socijalističkom taboru, razvijao se u neku ruku osoben vid međunarodnog javnog prava, sa izvesnim specifičnostima u odnosu na opšte međunarodno pravo. To, u osnovi posebno, partikularno pravo, bilo je poznato kao “socijalističko međunarodno pravo”. Više o tome: Krivokapić Boris: Konzularne konvencije SSSR-a sa drugim zemljama Varšavskog ugovora, Beograd 1987, str. 107-119; Krivokapić Boris: Adišu a la theorie du droit international socialiste, *Revue de politique internationale* 990-994/1991, p. 17-21; Krivokapić Boris: Najnovije tendencije u razvoju sovjetske nauke međunarodnog javnog prava, *Strani pravni život* 1/1992, str. 5-22.

3. Običajno i ugovorno međunarodno pravo. - Imajući u vidu da osnovne izvore međunarodnog prava predstavljaju međunarodni ugovori i međunarodnopravni običaji, javlja se podjela međunarodnog prava prema njegovim izvorima na običajno i ugovorno.

Na taj način, pod *običajnim međunarodnim pravom* ima se u vidu skup pravni pravila koja su nastala običajnim putem, dok se *ugovornim međunarodnim pravom* naziva skup normi sadržanih u međunarodnim ugovorima. Opšta običajnopravna pravila obavezna su za sve države, a ugovorna samo za ugovorne strane.

4. Pisano i usmeno međunarodno pravo. - S obzirom na oblik u kome se javljaju, pravila međunarodnog prava mogu se podeliti na ona koja postoje u pisanom obliku (*pisano pravo*) i ona koja se nalaze u usmenom obliku (*usmeno pravo*).

Najčešće je i najbolje kada su pravila međunarodnog prava formulisana u pisanom obliku, što je slučaj kod najvećeg broja međunarodnih ugovora. U obliku usmenog prava obično se javljaju nekodifikovani međunarodni običaji, ali se isto tako mogu javiti i ugovori tj. oni među njima koji su zaključeni u usmenoj formi.

5. Međunarodno objektivno i subjektivno pravo. - Ponekad se vrši razlikovanje između međunarodnog objektivnog i međunarodnog subjektivnog prava. U tom slučaju se pod *međunarodnim objektivnim pravom* podrazumeva isto što i pod međunarodnim javnim pravom, dakle, specifičan normativni sistem koji uređuje odnose u međunarodnoj zajednici.

Za razliku od toga, pod *međunarodnim subjektivnim pravom* ima se u vidu skup ovlašćenja na osnovu kojih su država, međunarodna organizacija ili drugi titular nekog prava ovlašćeni da od drugih subjekata zahtevaju određeno ponašanje (činjenje ili nečinjenje). Tako npr. svaka država ima pravo da zahteva da se poštuje njen teritorijalni integritet, da joj se ukazuje dužno poštovanje, i sl.

U jednom drugom značenju, koje je ovde daleko interesantnije, pod subjektivnim pravom podrazumeva se ono međunarodno pravo koje obavezuje konkretnog subjekta (u prvom redu državu). Naime, jedan deo međunarodnog prava je isti za sve njegove subjekte. To su pravila opšteg međunarodnog prava. To je objektivno pravo koje, zavisno od svog karaktera (univerzalno, regionalno, lokalno) važi za sve države sveta, regiona ili nekog užeg područja. Čine ga u prvom redu običajna

pravna pravila. Međutim, svaka država ulazeći u određene ugovorne odnose odn. učestvujući u nastanku regionalnih običaja, stvara sopstveni krug prava i obaveza, koji važi samo za nju. Na taj način, subjektivno međunarodno pravo razlikuje se od države do države.²⁵ Ipak, može se zapaziti tendencija da se subjektivna međunarodna prava država sve više približavaju.

6. “Čvrsto” i “meko” pravo. - Redovno, pravno obavezujuće međunarodno pravo, ponekad se naziva i “čvrstim pravom” (engleski: *hard law*).

Postoji i nešto što se naziva “mekim pravom” (engleski: *soft law*). Pod njim se imaju u vidu norme, sadržane u međunarodnim dokumentima, kojima se utvrđuju odgovarajuće obaveze (pravila ponašanja) za države i druge subjekte međunarodnog prava, ali sve to bez pravne sankcije. Prema tome, u najširem smislu, “meko pravo” su norme bez pravnih sankcija.

Takvi su tzv. politički međunarodni sporazumi, koje sklapaju politički organi (vlade, šefovi država) i koji se u celosti ili prevashodno odnose na čisto politička pitanja (npr. sporazumi o prijateljstvu, o zajedničkoj spoljnoj politici, o podeli interesnih sfera, i sl.). Oni nisu međunarodni ugovori u pravom smislu reči. Pored ostalog, oni ne podležu ratifikaciji, sankcije za njihovo nepoštovanje nisu pravne, već političke i dr. Takav karakter imaju npr. sporazumi postignuti u okviru Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS), razni tzv. džentlmenski sporazumi²⁶ i dr.

U istu kategoriju spadaju i brojne odluke raznih međunarodnih organizacija ili tela koje oni upućuju državama i drugim subjektima međunarodnog prava, pozivajući ih na postupanje u određenom pravcu. Ove odluke se obično nazivaju preporukama, deklaracijama i sl. Kao odraz svetskog (međunarodnog) javnog mnjenja, one imaju veliku moralnu snagu, ali u principu ne stvaraju pravnu obavezu za subjekte na koje se odnose.

Mada, strogo uzev, sve ove norme nisu, same po sebi, pravno obavezujuće, politička obaveza je nesumnjiva i države su često izložene snažnom po-

---

²⁵ Čak ni najvažniji univerzalni međunarodni ugovori ne vezuju sve države, već samo one koje su na propisan način pristale da se obavežu u tom pravcu, a to nikada nisu i sve države sveta.

²⁶ Engleski: *gentlemen's agreement*. Tako se naziva neformalni diplomatski sporazum između visokih predstavnika dve ili više država (najčešće šefova država ili ministara inostranih poslova). On se po međunarodnom pravu ne smatra pravno obaveznim, već je njegovo izvršenje stvar međunarodnog morala, odnosno časti.

litičkom pritisku da ih poštuju. Ovaj pritisak je u naše vreme naročito izražen kada je u pitanju materija ljudskih prava. On dolazi od drugih država, od odgovarajućih međunarodnih organizacija (npr. uslovljavanje prijema u članstvo doslednim poštovanjem izvesnih dokumenata i u njima sadržanih principa), ali i od nekih drugih subjekata (domaća javnost, nevladine organizacije i sl.).

U prilog "mekog" prava navodi se, pored ostalog, da je ono elastično i odnosi se na širi krug subjekata (ne samo na države i međunarodne organizacije, već i razne druge faktore na međunarodnoj sceni), te da ga je, zbog osetno prostijeg i bržeg načina donošenja, lakše korigovati kada se za tim javi potreba. Kao poseban kvalitet ističe se da se "mekim" pravom mogu prilično efikasno i relativno jednostavno popuniti praznine u "čvrstom" pravu (za šta bi inače trebalo pribegavati zaključenju novih ugovora ili skoro isto toliko komplikovanoj i zamornoj proceduri izmene postojećih sporazuma).

7. Grane međunarodnog prava. - Nezadrživi razvoj međunarodnog prava dovodi do toga da ono uređuje sve širi krug odnosa, što ima za posledicu nastanak sve novih i novih grana međunarodnog prava. One se bave posebnim problemima, imaju sopstvene pravne izvore, a neretko i osobene principe.

Tako se danas u okviru međunarodnog prava razlikuju: *diplomatsko pravo*, *konzularno pravo*, *ugovorno pravo*, *pravo međunarodnih organizacija*, *pravo ljudskih prava*, *međunarodno krivično pravo*, *rečno pravo*, *vazduhoplovno pravo*, *pravo mora*, *kosmičko pravo*, *ratno pravo*, *humanitarno pravo*, itd. Predmet regulisanja svake od ovih grana nazire se već iz njenog naziva.

Tako npr. *diplomatsko pravo* uređuje pitanja koja se tiču uspostavljanja i održavanja zvaničnih odnosa između država i između država i međunarodnih organizacija, a posebno položaj, privilegije i imuniteti diplomatskih misija i diplomatskih predstavnika. Na isti način, *konzularno pravo* reguliše materiju konzularnih odnosa i konzularnih privilegija i imuniteta.

Međunarodno ugovorno pravo bavi se uređivanjem postupka zaključenja, delovanja i okončanja međunarodnih ugovora, a *pravo međunarodnih organizacija* - problemima vezanim za nastanak, funkcionisanje i gašenje međunarodnih organizacija.

Deo međunarodnog prava koji se bavi zaštitom i unapređenjem ljudskih prava i sloboda naziva se *pravom ljudskih prava* ili *međunarodnim pravom o ljudskim pravima*. Tu spadaju norme o osnovnim ljudskim pravima i sloboda-

ma, o zaštiti posebno ugroženih kategorija lica (dece, žena, manjina i dr.), mehanizmima te zaštite i dr.²⁷

Međunarodnim krivičnim pravom naziva se oblast međunarodnog javnog prava koja se delimično oslanja na unutrašnje krivično pravo država, a bavi se pitanjima individualne krivične odgovornosti pojedinaca za izvršenje međunarodnih krivičnih dela. Čine je norme kojima se definišu međunarodna krivična dela, utvrđuje nadležnost za gonjenje i kažnjavanje lica koja su ih izvršila, uređuju pravila postupka pred međunarodnim krivičnim sudom (procesno pravo) i dr.

Međunarodno rečno pravo uređuje pravne odnose (režim plovidbe, obaveze pribrežnih država i dr.) na međunarodnim, a, posredno, i na nacionalnim rekama; *pravo mora* sadrži norme o razgraničenju pojedinih delova mora i pravnom režimu u njima; *vazduhoplovno pravo* je skup pravnih normi koje se odnose na vazdušni prostor, vazduhoplove, međunarodnu vazdušnu plovidbu i sl.; *kosmičko pravo* uređuje odnose u vezi sa kosmičkim prostranstvom, a naročito pravni položaj tog prostora i nebeskih tela koja se u njemu nalaze; i dr.

Pošto pravna zabrana rata nije samim tim dovela do njegovog eliminisanja iz međunarodnih odnosa i dalje opstaje oblast međunarodnog prava koja reguliše izvođenje neprijateljstava, pa se stoga naziva *ratnim pravom* odnosno *pravom oružanih sukoba*. U tesnoj vezi s tim je *humanitarno pravo* kako se naziva deo međunarodnog prava koji se sastoji od normi koje imaju za cilj da ublaže posledice ratnih strahota i da rat učine koliko je moguće humanijim.

Postoje i razne druge grane međunarodnog prava. *Međunarodno radno pravo* bavi se regulisanjem pitanja iz oblasti socijalnih i radnih odnosa, kao što su radno vreme, kolektivni ugovori, odmori, zaštita na radu itd.). *Pravo zaštite sredine* bavi se problemima zaštite prirode. *Međunarodno saobraćajno pravo* uređuje međunarodne odnose u oblasti saobraćaja. U zavisnosti od saobraćajnih sredstava i puteva dalje se deli na drumsko saobraćajno pravo, železničko, pomorsko,²⁸ poštansko, pravo telekomunikacija i sl. *Međunarodno*

---

²⁷ Više: Paunović Milan, Krivokapić Boris, Krstić Ivana: Osnovi međunarodnih ljudskih prava, Beograd 2007.

²⁸ Pomorsko pravo nije isto što i pravo mora. Dok pravo mora reguliše javnopravne odnose na moru i u vezi sa morem, pomorsko pravo uređuje pitanja vezana za pomorsku plovidbu, a naročito ona koja se tiču bezbednosti plovidbe (tzv. upravno pomorsko pravo) i imovinskopravnih odnosa na moru (tzv. imovinsko pomorsko pravo). Norne ovog prava delom pripadaju međunarodnom pravu, a delom unutrašnjem pravu država.

administrativno pravo uređuje razna pitanja međunarodne saradnje u administrativno-tehničkoj oblasti (u domenu saobraćaja, vodoprivrede, zdravstva, unutrašnjih poslova i sl.), kao i organizaciju, položaj i rad međunarodnih tela stvorenih radi ostvarivanja i razvijanja takve saradnje (razne komisije, biroi i sl.).

U literaturi se razlikuju i neke dodatne grane međunarodnog prava. Tako se npr. naziv *Međunarodno ustavno pravo* ponekad koristi za označavanje onog dela međunarodnog prava koji obuhvata norme o ustrojstvu međunarodne zajednice, njenim članovima i organima.²⁹

IV. MEĐUNARODNO PRAVO I NEKE SLIČNE POJAVE

Međunarodno pravo treba razlikovati od nekih naoko sličnih pojava, kao što su međunarodno privatno pravo, međunarodno privredno pravo, uniformno pravo i dr.

1. Međunarodno privatno pravo. - Međunarodno javno pravo reguliše određene javnopravne društvene procese i odnose u međunarodnoj zajednici, prvenstveno one između država i međunarodnih organizacija.

Za razliku od toga, međunarodnim privatnim pravom³⁰ naziva se skup pravnih normi kojima se uređuju građanskopravni (privatnopravni) odnosi sa stranim elementom. Tu npr. spadaju pitanja koja se tiču zaključenja braka sa strancem, naslednih odnosa sa stranim elementom, i sl.

Najprostije rečeno, međunarodno privatno pravo bavi se rešavanjem sukoba zakonodavne (sukob zakona) ili sudske (sukob jurisdikcije) nadležnosti dveju ili više država u regulisanju i rešavanju privatnopravnih odnosa i sporova između domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica, a takođe i problemom izvršenja stranih sudskih odluka.

Strogo uzev, međunarodno privatno pravo i nije "međunarodno". Ono se nalazi negde između unutrašnjih pravnih poredaka država i međunarod-

---

²⁹ Pojedini pisci, međutim, pod ovim nazivom imaju u vidu ustavnopravne norme unutrašnjih poredaka država koje se tiču međunarodnog prava, posebno njegovog odnosa sa unutrašnjim pravom.

³⁰ Latinski: *privatus* - lični, neslužben. Naziv "Međunarodno privatno pravo" pripisuje se američkom piscu Dž. Storiju (*Joseph Story*), koji ga je prvi upotrebio 1834. godine. Premda jedno vreme kritikovan, ovaj naziv je široko prihvaćen, pa se i pored brojnih predloga za njegovu promenu, zadržao do naših dana.

nog javnog prava, s tim da je ipak daleko bliže onim prvima. Uostalom, mada su pojedine norme tog prava sadržane i u međunarodnim sporazumima, njegovi izvori su prevashodno unutrašnji propisi država.

I pored toga što se u načelu prilično jasno razlikuju (različiti subjekti, predmet regulisanja, izvori itd.), međunarodno javno i međunarodno privatno pravo ponekad imaju i niz zajedničkih momenata, kao što su pojedini zajednički izvori (međunarodni ugovori koji sadrže norme iz obe oblasti).

Uz to, i kod međunarodnog privatnog prava se u krajnjoj liniji radi o odnosima između država (sukob nadležnosti odn. sukob zakona) koji nastaju povodom privatnopravnih odnosa. Ovo postaje posebno očigledno kada jedan privatnopravni odnos (građanskopravni odnos sa stranim elementom) i spor koji je tim povodom pokrenut, usled naknadne intervencije zainteresovanih država preraste u spor između država, dakle u odnos koji se uređuje normama međunarodnog javnog prava.³¹

2. Međunarodno privredno pravo. – Tako se naziva grana prava koja predstavlja skup pravnih pravila kojima se uređuju međunarodni ekonomski odnosi do kojih dolazi u međunarodnom robnom i platnom prometu, a čiji subjekti po pravilu nisu države i međunarodne organizacije, već privredna preduzeća i organizacije, poslovna udruženja i sl. Ovo pravo sve više se bavi i raznim pravnim aspektima međunarodnih ekonomskih integracija.

3. Međunarodno uniformno pravo. - Međunarodnim uniformnim pravom naziva se posebna grana prava kojom se vrši unifikacija pojedinih oblasti nacionalnih poredaka (naročito građanskog, privrednog, radnog, saobraćajnog, poštanskog, i sl. prava). To se čini onda kada postoji izražena potreba da se određeni odnosi koji se odvijaju u unutrašnjim pravnim

---

³¹ To se naročito vidi u slučaju tzv. diplomatske zaštite, pod čime se ima u vidu pravo svake države da štiti svoje državljane kada su oštećeni radnjama protivnim međunarodnom pravu koje je izvršila ili dopustila druga država, od koje pomenuti državljani nisu uspjeli da dobiju zadovoljenje uobičajenim putevima. U takvim slučajevima, u skladu sa teorijom generalne supstitucije, odnosno država može da preuzme stvar svojih državljana i pribegne diplomatskoj akciji u njihovu korist, odn. kada tome ima mesta, da pokrene spor pred nadležnim međunarodnim sudom. Tako shvaćena diplomatska zaštita nije pravo pojedinaca već diskreciono pravo države koja je jedina merodavna da odluči da li će u konkretnom slučaju da pruži diplomatsku zaštitu, na koji način i u kom obimu.

porecima država, pravno uredi na istovetan ili bar što sličniji način (nlat. *uniformis* - jednoobrazan).

Unifikacija se vrši putem odgovarajućih međunarodnih ugovora, dakle preko instrumenata međunarodnog prava, tako što se ovim sporazumima preciziraju jedinstvena (uniformna) rešenja, koja se zatim (ispunjenjem obaveza preuzetih odnosnim sporazumom) ugrađuju u nacionalna zakonodavstva odnosnih zemalja.³² U novije vreme ovo se, pored ostalog, postiže i pripremanjem i usvajanjem tzv. modela zakona odnosno tzv. vodiča.³³

Unifikacijom prava se u većoj ili manjoj meri bavi čitav niz međunarodnih organizacija i tela, kao što su (na svetskom nivou): Međunarodna organizacija rada, Svetski poštanski savez, Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo, Komisija UN za međunarodno trgovinsko pravo (UNCITRAL), Međunarodna akademija za uporedno pravo, Međunarodni institut za unifikaciju privatnog prava (UNIDROIT), Udruženje za međunarodno pravo, i dr. Unifikacija raznih grana prava vrši se i u regionalnim okvirima, kao npr, u okviru Evropske unije, Nordijskog saveta, Komonvelta, i dr.

4. Naddržavno pravo. - *Naddržavno pravo* je specifičan pravni poredak vezan za postojanje tzv. naddržavnih međunarodnih organizacija tj. onih međunarodnih organizacija čiji su organi statutom odnosno ugovorom o njihovom osnivanju ovlašćeni da u određenim oblastima donose odluke koje obavezuju ne samo države članice, već i neposredno prav-

---

³² Primera radi Konvencijom o jednoobraznom zakonu o obliku međunarodnog testamenta (1973) svaka ugovornica preuzela je obavezu da u svoje zakonodavstvo uvede pravila o međunarodnom testamentu koja kao prilog pod nazivom "Jednoobrazni zakon o obliku međunarodnog testamenta" čine sastavni deo Konvencije. Unifikaciji odgovarajućih oblasti služe i mnogi drugi međunarodni sporazumi kao npr. Međunarodna konvencija za unifikaciju izvesnih pravila o teretnici (1924), Konvencija za izjednačavanje izvesnih propisa o međunarodnom vazдушnom prevozu (Varšavska konvencija, 1929), Konvencija o unificiranom meničnom pravu (1930), Evropska konvencija za unifikaciju zakona o arbitraži (1966), Konvencija o ujednačavanju izvesnih pravila o međunarodnom vazдушnom prevozu (1999) i dr.

³³ Npr. UNIDROIT Vodič za međunarodni franšizing (1988) ili UNCITRAL-ovi vodiči za elektronski prenos fondova, za sastavljanje međunarodnih ugovora za investiciju izgradnju i dr.

na i fizička lica. Reč je o novoj pojavi koja se prevashodno vezuje za nastanak Evropskih zajednica odnosno Evropske unije.

Kao što su naddržavne organizacije na granici između međunarodne organizacije i konfederacije, tako i pravo koje one stvaraju nije, strogo uzev, ni unutrašnje, ni međunarodno, odnosno ono je u neku ruku i jedno i drugo.³⁴

5. Uporedno pravo. - Međunarodno pravo se jasno razlikuje od *uporednog prava*, pod kojim se ima u vidu proučavanje i poređenje dva ili više pravnih sistema odnosno njihovih instituta. Tu se, dakle, ne radi o posebnoj grani pozitivnog (važećeg) prava koja bi se bavila određenom oblašću društvenih odnosa, već naziv dolazi od metoda koji se koristi (poređenje odn. upoređenje raznih pravnih poredaka tj. konkretnih rešenja unutrašnjih pravnih sistema država).

Uporednopravna istraživanja su od višestrukog značaja kako za svaku zemlju (pre svega zato što omogućavaju korišćenje tuđih iskustava u pripremi i donošenju sopstvenih propisa), tako i na međunarodnom planu (jer stvaraju osnov za bolje međusobno razumevanje, lakšu unifikaciju određenih pravnih materija, lakšu izradu tekstova međunarodnih konvencija, omogućavaju identifikovanje opštih pravnih načela, i sl.).

* * *

U naše vreme međunarodno pravo je razvijenije nego ikada pre. I pored toga, ponekad se primećuje da je ono zapalo u ozbiljnu krizu. Pri tome se ne misli da su, opšte uzev, norme međunarodnog prava na neki način postale "gore", već da je sve više očiglednih slučajeva nepoštovanja, pa i grubog kršenja tih normi.

---

³⁴ Najbolji primer u tom smislu predstavlja tzv. *komunitarno pravo* (od lat. *communis* – zajednički), kako se uobičajeno naziva pravni sistem koji važi i razvija se u okviru Evropske unije. On se sastoji od odredaba originarnog i derivativnog prava. Originarno pravo EU, i ujedno najvažniji i hijerarhijski najviši izvor komunitarnog prava čine ugovori o osnivanju Evropskih zajednica. Derivativno pravo EU svoj izvor ima u jednostranim aktima (odlukama) organa EU. Jedan deo tog prava čine, pored ostalog, pravila odn. uredbe (engl. *regulations*) kako se nazivaju opšti propisi koje donose nadležni organi Unije. Ti propisi su pravno obavezujući za sve države članice i sva njihova fizička i pravna lica i neposredno se (bez ratifikacije i sl.) primenjuju u svakoj državi članici.

Iako je takvih primera uvek bilo, izgleda da ih je u naše vreme više nego u ranijim periodima. Sve to i pored činjenice da su norme međunarodnog prava sve brojnije i kvalitetnije, mehanizmi kontrole sve raznovrsniji i efikasniji, itd.

Jednim delom se, međutim, radi samo o prividu. Ako danas izgleda da se međunarodno pravo krši više nego pre, onda je to delom posledica činjenice da u svetu postoji više država nego ikada do sada. Veći broj subjekata znači i veću šansu da neki među njima krše međunarodno pravo.

To, međutim, istovremeno sugerise i da je sve više onih koji poštuju to pravo (osim ako se veruje da ga svi krše i to uveliko, u kom slučaju se ne bi ni govorilo o nekakvom pravu, već bi u pitanju bio sukob svih protiv svih).

Treba imati na umu i to da naše vreme suštinski obeležava svekolika informativna i druga povezanost raznih delova sveta. Iako mnogo toga i dalje ostaje izvan očiju javnosti, najdrastičniji slučajevi kršenja međunarodnog prava (npr. napad neke zemlje na drugu) više se ne mogu sakriti kao nekada kada su vesti iz udaljenih krajeva putovale danima, ako ne i mesecima. Stoga, iako su povremeno jasno vidljiva otvorena kršenja međunarodnog prava od strane pojedinih država, to još uvek ne znači da je takva praksa više zastupljena nego pre, već samo to da se o njoj više, otvorenije i pravovremenije govori.

Međutim, čak i ako se ostave po strani gornje primedbe, može se zaključiti da je međunarodno pravo, tačnije njegovo dosledno ostvarivanje, zaista u ozbiljnoj krizi. Razlozi za to su različiti, ali mahom leže u postojećem razvoju političke situacije u svetu. Ako je jasno da sadržina i primena unutrašnjeg prava svake konkretne države neposredno zavisi od toga kakvi su aktuelni politički odnosi u njoj (npr. izvesno je da se unutrašnje pravo znatno više krši u nemirnim vremenima, kao što su ratovi, građanski ratovi, revolucije, razna prelazna stanja i sl.), nema razloga da ista logika ne važi i za međunarodno pravo.

Ili drugim rečima, kada god su se u međunarodnim odnosima javljali periodi napetosti, nestabilnosti, odnosno prelaska iz jednog sistema odnosa u drugi, dolazilo je do određene krize. Često puta posledica je bio rat, ponekad veliki rat, nakon čega se ponovo pristupalo traganju za stabilnim, za sve prihvatljivim rešenjima, kao i mehanizmima za obezbeđenje njihovog doslednog ostvarivanja u praksi. Drugačije rešenje jednostavno nije moguće.

Kada je reč o vremenu u kojem živimo, nakon izvesne stabilnosti iz doba hladnog rata,³⁵ svet se obreo u novoj realnosti koju karakteriše postojanje samo jedne supersile koju (bar u ovom trenutku) izgleda da niko ne može da obuzda. Istovremeno su prisutne i brojne druge protivrečnosti koje opterećuju stvarnost, kao što su lokalni sukobi u raznim delovima sveta, međunarodni terorizam, sve dublji jaz između bogatih i siromašnih, sve ubrzanije i obimnije zagađivanje i propadanje čovekove sredine, grubo kršenje osnovnih ljudskih prava u mnogim zemljama, trka u naoružanju (posebno proizvodnja nuklearnog i drugog oružja za masovno uništenje), sve veće kaskanje nastanka novih normi međunarodnog prava za relevantnim događajima i političkim odlukama koji se smenjuju velikom brzinom; razvoj međunarodne birokratije; i dr.

Stvar je u tome da pojave u svetu i svakom konkretnom društvu kao delu sveta nisu statične. One su u stalnom pokretu. Pri tome se zbivanja u međunarodnoj zajednici ne odvijaju po nekoj pravoj liniji, već valovito – na smenu krizama i sukobima dolaze periodi relativnog mira i prosperiteta. U tom svetlu i postojeće stanje treba shvatiti kao prolaznu pojavu, koja može da potraje nekoliko godina, ali zatim mora biti prevaziđena. Alternativa tome je sveopšti sukob i pogibija.

Dakle, kada se govori o krizi savremenog međunarodnog prava jednim delom to može da se odnosi na opravdane zahteve u smislu nužnosti daljeg i, posebno, bržeg razvoja tog pravnog sistema i njegovog prilagođavanja potrebama savremenog sveta. Ipak, u prvom redu reč je o primerima nekažnjelog kršenja najvažnijih normi međunarodnog prava (pre svega o zabrani upotrebe sile ili pretnje silom).

Sve ukazuje da će, osim u slučaju nekakve sveopšte katastrofe (svetski rat, pandemija i sl.) međunarodno pravo nastaviti da se razvija na raznim poljima, i to sve brže. Međutim, svetu nije potrebno bilo kakvo, već demo-

---

³⁵ "Hladni rat" je naziv za stanje koje je nastalo nakon Drugog svetskog rata, a ogledalo se u podeli sveta na dva suprostavljena vojno-politička bloka koje su predvodili SAD i SSSR. Pošto su obe strane posedovale nuklearno oružje, izbegavale su otvorene međusobne oružane sukobe. Umesto toga «rat» se vodio na drugim poljima - diplomatskom, ideološkom, ekonomskom i sl., sve uz obilno korišćenje špijunaže i propagande. Američki predsednik Dž. Buš i sovjetski lider M. Gorbačov su formalno objavili prestanak hladnog rata na Malti 2-3.12.1989. Tek sa njegovim prestankom postalo je jasno da je, uz sve slabosti, doba hladnog rata imalo i neke dobre strane, pre svega to što je u stvorenoj ravnoteži straha (zbog uzajamne pretnje užasnom odmazdom) jedna strana obuzdavala drugu.

kratsko međunarodno pravo. Znači, takvo pravo koje je doneto na demokratski način, koje izražava i štiti opšteljudske vrednosti i odgovara svima (uslovno rečeno, razume se) i koje stoga svi poštuju i uvažavaju. Jedino tako se mogu postići potrebna stabilnost, pravičnost i sklad u međunarodnim odnosima. A bez toga, dugoročno gledajući nema mira, nema napretka, nema budućnosti.

Boris Krivokapić, PhD
*Faculty of State Administration,
Megatrend University*

CONCEPT OF INTERNATIONAL LAW

The Role of International (Public) Law is more significant nowadays than in past, which not only regulates relations in international community, but also relations of society in states in different ways (immediately and vicariously) in higher degree. Even those who do not practice international relations professionally, need to have elementary knowledge of that big, complex and interesting in many ways legal system, because of that reason.

This article consist four elementary thematic parts.

The first part deals with concept and name of International Law. Here is indicated difference between Domestic and International Law, then definition of International Law, with short but clear enough explanation of its elements. Afterwards, there is short retrospect of beginning and development of International Law (it is indicated that some international norms existed in Antique world, which many oppose) and explanation of name of this department of law.

The second part deals with International Law as special legal system. International Law is law – set of legal rules, which is opposite to some opinions which can be heard even today. Afterwards, the author presents its most important characteristics.

The third part deals with classification of International Law, and the fourth part with its distinction from similar phenomenon (International Private Law, International Commercial Law, Uniform law etc.).

In conclusion the author says that modern International Law is in crisis, but it will continue to develop faster in various fields, except in case of some global disaster (world war, global epidemic etc.). However, world needs only democratic International Law. Democratically adopted law, which express and protect universal human values and which is suitable for all (conditionally, of course) is respected and appreciated by everyone. This is the only way to achieve stability, justice and harmony in international relations. Without this, in the long-term there will be no peace, progress and future.

Key words: International law; Domestic law; Beginning and development of International law; Universal human values